

Van collectie naar connectie : facilitating open knowledge creation through information-based and community-oriented services

Naar een beleidsplan voor de faculteitsbibliotheek Politieke en Sociale wetenschappen

Goedgekeurd in FBIC van 14 september 2020, bekrachtigd op Faculteitsraad van 14 oktober 2020.

Inhoud

Van collectie naar connectie : facilitating open knowledge creation through information-based and community-oriented services.....	1
De voornaamste trends in een notendop:.....	1
Ontwerp voor een (ver)nieuw(d)e missie	2
De missie.....	2
Wat betekent dit nu ?.....	2
Voor wie doen we dat ?.....	2
Hoe doen we dat ?.....	3
Verbinding met de vakgroepen.....	5
Liaison.....	5
Community Hub.....	5
Radicaal digitaal.....	6
Uitdagingen.....	6

Het afgelopen jaar zijn de vier vakgroepbibliotheek van de faculteit reeds ingrijpend veranderd ¹. De wijzigingen zijn voornamelijk praktisch en fysiek van aard. Zoals eerder aangekondigd noopt de verhuis naar het Technicum en de doorstart van de bibliotheek in die nieuwe omgeving ons een gedragen visie en missie op te stellen en die ook formeel goed te keuren.

Het is duidelijk dat de bibliotheek van de toekomst niet meer dezelfde is zoals we ze al decennia kennen. Een aantal algemene trends heeft een groeiende invloed op de opdracht van een bibliotheek en de daarvan afgeleide dienstverlening. De titel van dit document is een uitdrukking van die verandering waarbij de oriëntatie op de (fysieke) collectie wijzigt naar een focus op dienstverlening op basis van die collectie.

De voornaamste trends in een notendop:

In grote lijnen hebben twee trends een zeer grote impact op de werking van bibliotheken in het algemeen, en in het bijzonder op academische collecties.

- **De toenemende digitalisering.** Niet alleen het informatieaanbod wordt in toenemende mate digitaal, maar ook onderwijs-, onderzoeks- en opzoekmethoden maken meer en meer gebruik van digitale tools en toepassingen. Ook de diensten die bibliotheken opbouwen zijn in zeer sterke mate gedigitaliseerd en gericht op het bijbrengen van (digitale) informatievaardigheden bij hun gebruikers. Doordat informatie steeds meer alomtegenwoordig en onmiddellijk is, verwacht ook de gebruiker dat dit altijd zo is.
- **Groeiende nood aan sociale connectie.** Ondanks, of misschien net door, de digitalisering van werk- en andere processen, hebben mensen toch nog steeds nood aan vormen van sociale connectie. Niet alleen via communicatiekanalen, maar ook fysiek. De bibliotheek dus als de ontmoetingsplek van een community.
- **De Coronacrisis heeft beide evoluties nog eens extra in de verf gezet.** Door de sluiting van bibliotheken, was de enige dienstverlening die ze konden leveren digitaal. En uit het feit dat bibliotheken ook vrij snel weer open konden gaan, blijkt duidelijk dat ze ook een belangrijke sociale functie hebben.

¹ De voornaamste zijn : sluiting van twee bibliotheken, uitsplitsing van de magazijn- en openkastcollecties; omzetting van de openkastcollectie naar LCC-opstelling; op elkaar afstemmen van achterliggende werkprocessen (niet meer per vakgroepbibliotheek, maar consequent overkoepelend), intensievere samenwerking tussen medewerkers en eerste stappen naar teamvorming,...

Ontwerp voor een (ver)nieuw(d)e missie

De missie

De huidige vakgroepbibliotheken zijn nog zeer sterk collectiegericht. Ze gaan uit van wat in de eigen collectie aanwezig is. Maar cijfers tonen aan dat de fysieke collectie de laatste jaren aan belang afneemt (zowel aankopen als ontleningen). De behoeften liggen dus duidelijk elders en de recente gebeurtenissen doen ons ook niet verwachten dat deze evolutie tegen te houden valt. De collectiegerichte bibliotheek is dus niet futureproof.

Wat maakt een bibliotheek dan nog uniek? Niet het pure feit dat ze over een collectie beschikt (fysiek of digitaal), maar wel de op connectie gerichte dienstverlening die ze met die collectie/informatie uitbouwt om haar specifieke community te ondersteunen. De missie van een moderne bibliotheek kan dus nooit losstaan van de doelstellingen van de gemeenschap, en in het geval van een universiteitsbibliotheek, van de moederorganisatie (vakgroep/faculteit/Rectoraat). De missie moet aansluiten op de meervoudige opdracht van elke bibliotheek:

- aanbieden van relevant onderzoek ten behoeve van het vakgebied en de gemeenschap ;
- aanbieden van kwalitatief onderwijs aan eigen studenten (en de gemeenschap), gebaseerd op eigen onderzoek;
- met die kennis een relevante maatschappelijke dienstverlening uitbouwen voor de directe en bredere samenleving.

Bij deze drie opdrachten spelen kenniscreatie en -verspreiding een grote rol. Hier hebben academische bibliotheken zeker een rol te spelen.

De missie van een faculteitsbibliotheek kan dus als volgt omschreven worden:

“Facilitating (open) knowledge creation through information-based and community-oriented services”

Dit past in de globale strategie van de universiteitsbibliotheek: “facilitating open knowledge creation”, met als speerpunten:

1. gebruikersgerichtheid
2. webstrategie
3. bevorderen van informatievaardigheden
4. openheid/duurzaamheid.

De missie van de faculteitsbibliotheek focust daarbij in de eerste plaats op gebruikersgerichtheid en informatievaardigheden. Ze draagt ook bij tot de gezamenlijke doelen rond webstrategie en duurzaamheid (die in de eerste plaats voor de Boekentoren zijn).

Wat betekent dit nu ?

De grondstof van kennis is informatie en bibliotheken zijn gespecialiseerd in het verzamelen en beschikbaar maken daarvan. Ze zijn dus bij uitstek geplaatst om relevante diensten te ontwikkelen en aan te bieden gebaseerd op die informatie, voor een relevante doelgroep.

Voor wie doen we dat ?

De doelgroep is zeer divers:

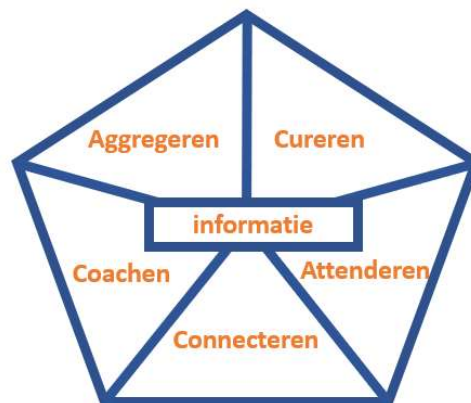
- Onderzoekers van de 4 vakgroepen: zowel vaste medewerkers, als tijdelijke PhD-onderzoekers.
- Studenten van de 4 vakgroepen: zowel reguliere studenten, als uitwisselingsstudenten met diverse achtergronden en noden, en ook studenten van de educatieve master.
- Onderzoekers en studenten van andere faculteiten die baat hebben bij het aanbod van de faculteit.
- Onderzoekers in andere instellingen.
- De brede maatschappij.

Het spreekt voor zich dat de actieve focus op de eigen faculteitspopulatie ligt, gevolgd door de bredere UGent-gemeenschap.

Hoe doen we dat ?

Centraal staat **informatie** (in welke vorm dan ook). Daarrond kunnen vijf grote takenpakketten onderscheiden worden ²:

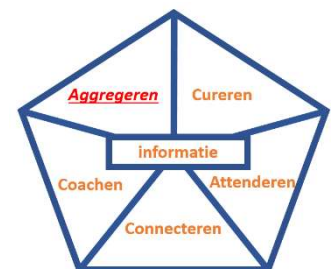
- **Aggregeren**: verzamelen van informatie
- **Cureren**: toegankelijk maken van informatie
Bij deze taken ligt de focus op de collectievorming.
- **Attenderen**: bekendmaken van de collectie/informatiebronnen
- **Coaching**: ondersteunen van gebruikers in het zoeken en vinden van informatie
- **Connecteren**: gebruikers in contact brengen met elkaar, met informatie, met dienstverlening
Bij deze taken ligt de focus eerder op de dienstverlening.

Aggregeren

De eerste stap is het verzamelen van informatie/content. Dit veronderstelt een aantal administratieve acties en taken die vooral met het verwerven van informatiebronnen te maken hebben (fysiek of digitaal). Maar het omvat ook taken rond Open Access content en Research Data (Management).

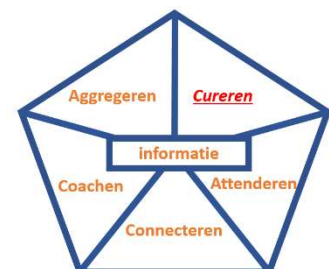
- **Verzamelen van een fysieke collectie** in overleg met alle betrokkenen (VG, onderzoeksgroepen, BKT,...)
 - Bestellen boeken
 - Bestellen onlinebronnen: databanken, losse E-books,...
 - Opvolgen van het aanbod en informeren van betrokkenen over nieuwigheden
 - Bestellen Tijdschriften (serials) en opvolging levering
 - Afhandelen facturatie en betaling
- **Uitbouwen van een digitale collectie**
 - Prospectie van het aanbod, organiseren van trials, regelen van bestelling en aankoop (met BKT)
 - Relevante Open Access content zoeken
 - Ondersteunen/informeren bij verzamelen Research Data (in overleg met data stewards BKT)

Cureren

Met cureren van informatie worden alle taken bedoeld die er op gericht zijn de collectie/informatie toegankelijker te maken en te kunnen aanbieden aan de doelgroepen.

- Verwerken van de **beschrijvingen in de catalogus**.
- Aanvullen met **inhoudsontsluiting** (LCC-codes)
- **Materiële verwerking** van collectiematerialen (label, stempels, barcode...)
- Onderhouden van een logische en transparante **opstelling** van de collectie
- **Toegankelijk maken** van digitale collectie (met BKT)
- Zelf actief digitaliseren van relevante referentiebronnen (cfr. Res publica in OJS)

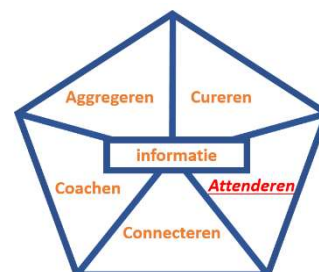
² Een uitgebreidere olijsting van mogelijke taken is te vinden in de bijlage "Mogelijke taken faculteitsbibliotheek PS". Op basis van deze lijst moeten in een volgend stadium functieprofielen en takenpakketten voor de medewerkers opgesteld worden.

- Bijkomende informatie over het aanbod/collectie via daartoe geschikte platformen (bv. aanwinsten op Pinterest, website faculteitsbibliotheek)
- Zoeken en opvolgen van opportuniteiten voor de **digitalisering van voor de onderzoeksdomeinen relevante content** (vaktijdschriften,...)

Attenderen

Een collectie en dienstverlening dient tot niets als ze niet bekend gemaakt worden. Onder attenderen vallen dus een aantal taken die met communicatie en promotie van de eigen content en werking te maken hebben.

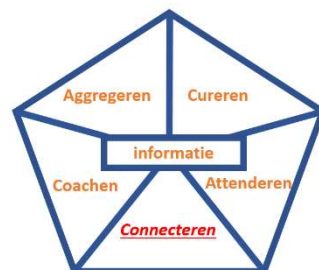
- Opbouw en onderhoud van een logische en informatieve bibliotheek**website**:
 - één startplatform voor alle bibliotheekinformatie
 - uitbouwen van bijkomende informatie: nieuwssectie, aanwinsten (pinterest,...)
- **Uitbouwen van een aanwezigheid op voor de doelgroepen relevante sociale media**: Facebook, Instagram, LinkedIn (werkveld),..
- **Onderhoud van een eigen nieuwsbrief/communicatiekanaal**
- Rechtstreeks via aanwezigheid op activiteiten vakgroepen en/of deelname aan vakgroepvergaderingen om de werking voor te stellen

Connecteren

De collectie is voor een faculteitsbibliotheek eerder een aanleiding om haar mensen te connecteren. Niet alleen de eigen doelgroepen met elkaar (studenten/onderzoekers), maar ook de eigen doelgroep met de bredere omgeving (werkveld, buurt, maatschappij). Het omvat alle activiteiten die gericht zijn op uitwisseling van kennis en op ontmoeting tussen doelgroepen. Kort door de bocht omvat dit activiteiten die minder tot het klassieke bibliotheekwerk behoren.

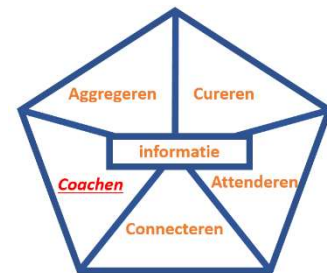
- Vermits een bibliotheek niet alles zelf in huis kan hebben, zal ze de **verbinding met andere "collecties" verzorgen** door via IBL materialen elders aan de vragen, door te verwijzen naar elders (op basis van kennis van de sector).
- Aanbieden van **print/scan**-mogelijkheden,...
- **Samenwerking externe omgeving**:
 - AUGent-partners: afspraken maken rond collectievorming en doorverwijzen
 - Krook: mee organiseren events in faculteitsdomein
- **Organiseren van activiteiten** die de community helpen versterken
 - Workshops/lezingen nav onderzoek faculteit
 - Hosten van Edit-a-thon (Wikipedia)
 - Ondersteunen faculty research days
 - Inspelen op actualiteiten in de onderzoeksdomein (bv. in the picture zetten van een freedom of pressday)
 - Kunst/cultuur binnenbrengen (in relatie met de missie : informatie/kennis en de disciplines van de faculteit)
- Nagaan wat de noden zijn bij doelgroep rond digitale hardware en mee oplossingen zoeken.
 - Bv. via een centraal punt voor bewaren en beschikbaarstellen van AV- en IT-materialen van de vakgroepen/faculteit (met een efficiënt reservatiesysteem) gebruik maken van de expertisen in ontlenen van materialen.
- Beschikbaarstellen van **vergader- en werkruimte** aan studenten/onderzoekers (met reservatiesysteem)
- Eventuele andere materialen bewaren en ontleenbaar maken (voor de vak- en onderzoeksgroepen).
- De taak van de liaison-librarian wordt hierin heel belangrijk om de verbinding met de noden van de vak-/onderzoeksgroepen te behouden (zie verder).
- Adviseren en doorverwijzen mbt publicatie van onderzoeksresultaten in OA, elders.

Coaching

Het ultieme doel van het verzamelen van informatie is het ondersteunen van de creatie van nieuwe kennis. Maar daarvoor moeten gebruikers wel wegwijs geraken in het aanbod. De bibliotheek heeft een belangrijke taak in het informatievaardig maken van gebruikers (studenten EN onderzoekers) en kan ook ondersteuning bieden in het bijbrengen van onderzoeksvaardigheden. Dit kan op verschillende niveaus en manieren.

- **via introducties en instructies aan nieuwe studenten/medewerkers**
 - Introducties en bibliotheekbezoeken
 - Instructies in gebruik bibliotheek
 - Sessies in bibliotheek en in het kader van lessen
 - “EHBO-sessies” (soort spreekuur)
- Eigen aanbod (refereren, kritisch denken, specifieke databanken,...)
- Sessies voor onderzoekers/docenten
 - Medewerking aan UGent-platform onderzoekstips
 - Eerstelijns-ondersteuning RDM (in samenspraak data stewards) en organiseren workshops/vormingen
- **Bachelor/Masterproef**
- individuele begeleiding van studenten/onderzoekers met specifieke vragen, ...
- Bibliotheekmedewerkers worden meer en meer “reference librarians”.

Verbinding met de vakgroepen

Liaison

De vorming van één faculteitsbibliotheek, in hetzelfde gebouw als de faculteit, betekent niet automatisch dat er een verbinding is met wat leeft in de vak- en onderzoeksgroepen. Om met de ontwikkeling van diensten te kunnen inspelen op hun noden, moet de faculteitsbibliotheek actief op zoek gaan naar wat leeft binnen de faculteitsgroepen.

De “liaison-librarian” zal als taak krijgen om actief een deel van de faculteit op te volgen. Hij/zij is voor die groep ook het eerste aanspreekpunt voor vragen. Op zich is dit niet totaal nieuw. De medewerkers van de vakgroepbibliotheken deden dit voor een deel al. Nieuw is wel dat dit formeel als opdracht wordt meegegeven en dat het ook veel actiever moet dan op heden. Ultiem is de liaison de antenne van de bibliotheek in de vakgroepen van de faculteit.

De taken van een liaison-bibliothecaris kunnen omvatten: wederzijds overleg over de collectievorming; bevragen van noden aan digitale bronnen; monitoren van de gebruikerstevredenheid binnen de VG; communicatie over nieuwigheden via de kanalen van de bibliotheek en die van de VG; communicatie over en promotie van de dienstverlening van de bib op maat van de VG; vertegenwoordiging van de bibliotheek binnen de VG (o.a. vergaderingen) en projecten; vast aanspreekpunt voor de VG/Onderzoeksgroep rond informatie-vragen; inventariseren van noden rond informatie-/onderzoeksvaardigheden en uitbouwen van een trainingsprogramma voor studenten en onderzoekers van deze groep (ism. andere collega's faculteitsbibliotheek); onthalen van nieuwe medewerkers VG en actief voorstellen diensten bibliotheek; organiseren/hosten van evenementen in de bib met link VG-onderzoek (faciliteren Workshops, lezingen, ...); ontwikkelen van diensten of activiteiten volgens noden VG.

Het veronderstelt tegelijk ook een geëngageerd aanspreekpunt in elke vak-/onderzoeksgroep waarmee de liaison in gesprek kan gaan. De liaison moet anderzijds een netwerk in de vakgroep uitbouwen en onderhouden en hier de ruimte voor krijgen.

Community Hub ^{3 4}

Door haar ligging is de bibliotheek de uitgelezen plek om gebruikers van alle groepen en diensten van de faculteit te ontvangen, maar ook van buiten de faculteit en de universiteit. Het is dus een plek en dienst die mensen met elkaar in contact kan brengen.

De bibliotheek kan in het opbouwen van een faculteitsgevoel meewerken met andere actoren in de vakgroepen, onderzoeksgroepen en diensten. De rol van de bibliotheek is daarbij eerder faciliterend : ruimte ter beschikking stellen, ondersteuning bij de organisatie van activiteiten (zowel fysiek als virtueel), platform mee onderhouden om activiteiten van de gemeenschap onder de aandacht te brengen, sociale media inzetten voor gemeenschapsvorming,

³ Deze elementen komen ook in het beleid dat de Faculteitsbibliotheek Letteren en Wijsbegeerte van de UGent momenteel ontwikkeld : zie : De derde plaats op de eerste plek / Paul Buschmann en Beatrijs Goegebuer. – In : META, 2020, nr. 5 (online : <https://www.vbad.be/meta/meta-nummer-20205/de-derde-plaats-op-de-eerste-plek>).

⁴ We verwijzen nog naar de bekende tweet van R. David Lankes “Bad Libraries build collections. Good libraries build services (of which a collection is only one). Great libraries build Communities” (meer achtergrond in zijn Atlas of new librarianship en op [zijn blog](#)).

Activiteiten in het kader van de gemeenschapsvorming hoeven ook niet beperkt te blijven tot de fysieke ruimte van de bibliotheek, maar moeten in principe over heel de campus en alle diensten aangeboden kunnen worden. Concreet is het mogelijk dat een lezing wordt georganiseerd die meerdere vakgroepen aanbelangt, zonder dat die fysiek in de bibliotheek hoeft door te gaan (er is ook niet voor alles voldoende ruimte). De bibliotheek kan wel praktische zaken regelen (lokaal, inschrijvingen, catering, communicatie, ...).

Radicaal digitaal

De hierboven geschetste wijzigingen, veronderstellen voor een deel een heroriëntering van de bestaande taken : van louter verzamelen naar meer gericht op het verspreiden van informatie en ondersteunen van onderwijs en onderzoek.

De taken gericht op **collectievorming** zullen dus op termijn een kleiner deel in beslag moeten nemen van de werking, terwijl de aspecten connecteren en coachen in belang moeten toenemen. Dit kan voor een deel opgevangen worden door een aantal repetitieve taken te beperken of te vermijden, waardoor ruimte gecreëerd kan worden voor taken die nu onvoldoende opgenomen kunnen worden⁵. De groeiende digitalisering van het informatie-aanbod biedt mogelijkheden tot het **radicaal kiezen voor digitaal eerst**. En in omstandigheden waarin de printcollectie beperkt beschikbaar is, zoals tijdens de Coronacrisis, is een digitale collectie een enorm voordeel.

De taken beperken zich dan tot bestelling, online beschikbaar maken. Maar er moet actiever ingezet worden op promotie en communicatie over beschikbare bronnen (bv. met [Pinterestprikborden](#)). Communicatie zal dus een belangrijke plaats moeten innemen in de dagelijkse werking.

Hoewel digitaal de eerste keuze moet zijn, zijn er valabele redenen om toch nog voor print te kiezen. Basisvoorwaarden voor digitaal zijn zeker de vrije beschikbaarheid van de publicatie voor ALLE gebruikers van UGent (dus in een platform of databank, geen losse epub's; de integreerbaarheid in de zoek- en authenticatiesystemen van UGent; een aanvaardbare meerprijs; cursusmateriaal onder strikte voorwaarden.

Deze overgang zal niet van de ene dag op de andere kunnen. Print publicaties zullen nog heel lang blijven bestaan bij gebrek aan een digitaal alternatief dat aan de gestelde voorwaarden voldoet, maar door radicaal te kiezen voor 'digitaal eerst' kan snel een omslag gemaakt worden. Door niet voor perpetual access te kiezen, maar voor een huurformule, kunnen de kosten beperkt worden voor materialen die niet per se eeuwig beschikbaar moeten blijven.

Dat de taken anders ingevuld worden, betekent in dit voorstel echter geenszins dat er minder medewerkers nodig zijn. En het betekent ook niet dat er minder budget nodig is.

Tegelijk kan de faculteitsbibliotheek actief bijdragen tot het creëren van digitale content via het inspelen op opportuniteiten mbt. digitaliseringsprojecten in samenwerking met de centrale bibliotheek. Het digitaliseren en in open access aanbieden van studiegebiedgerelateerde referentiebronnen, levert de bibliotheek en de faculteit erkenning en uitstraling op en kan tot wederzijds voordelige contacten met uitgevers leiden.

Uitdagingen

Bij de opbouw van een ééngemaakte faculteitsbibliotheek zijn er nog enkel uitdagingen te overwinnen. Deze worden de komende maanden uitgevoerd of voorbereid.

- De collectie moet nog deels hernummerd worden en de tijdschriftencollectie ge-itemized. Deze grote operaties moeten rond zijn voor de verhuis in september 2021.
- Aanpassen van de rechtspositie van het personeel zodat ze volwaardig onder de dienst faculteitsbibliotheek komen.
- Bepalen van functies en takenpakketten op basis van de vernieuwde missie.
- Het uitwerken van een transparant en werkbaar budget voor een slagkrachtige werking van de faculteitsbibliotheek in al haar (nieuwe) taken en opdrachten. Dit omvat minimaal een eigen werkingsbudget voor kleinere uitgaven, maar ook een "centraal" beheerd collectiebudget (transfer van VG'en naar PSS4-budget naar analogie met vergelijkbare faculteitsbibliotheeken, maar aangepast aan de eigenheid van PS). In de besteding moeten de VG'en evenredig bedeed worden. Transparante communicatie over de inzet van het budget is primordiaal.

Dit veronderstelt significante wijzigingen in het beheer en de achterliggende processen. Een stappenplan hiervoor wordt in de komende maanden uitgewerkt.

⁵ Printpublicaties moeten besteld worden, manueel in de catalogus opgenomen, uitleenklaar gemaakt (barcode, label,...), ontleend, teruggezet, bij slijtage of schade vervangen,... Heel wat manipulaties door de jaren heen (en dus ook een verdoken kost).